

Zijn wie je bent:
dat maakt de wereld mooier

Lesideeën bij het boek:

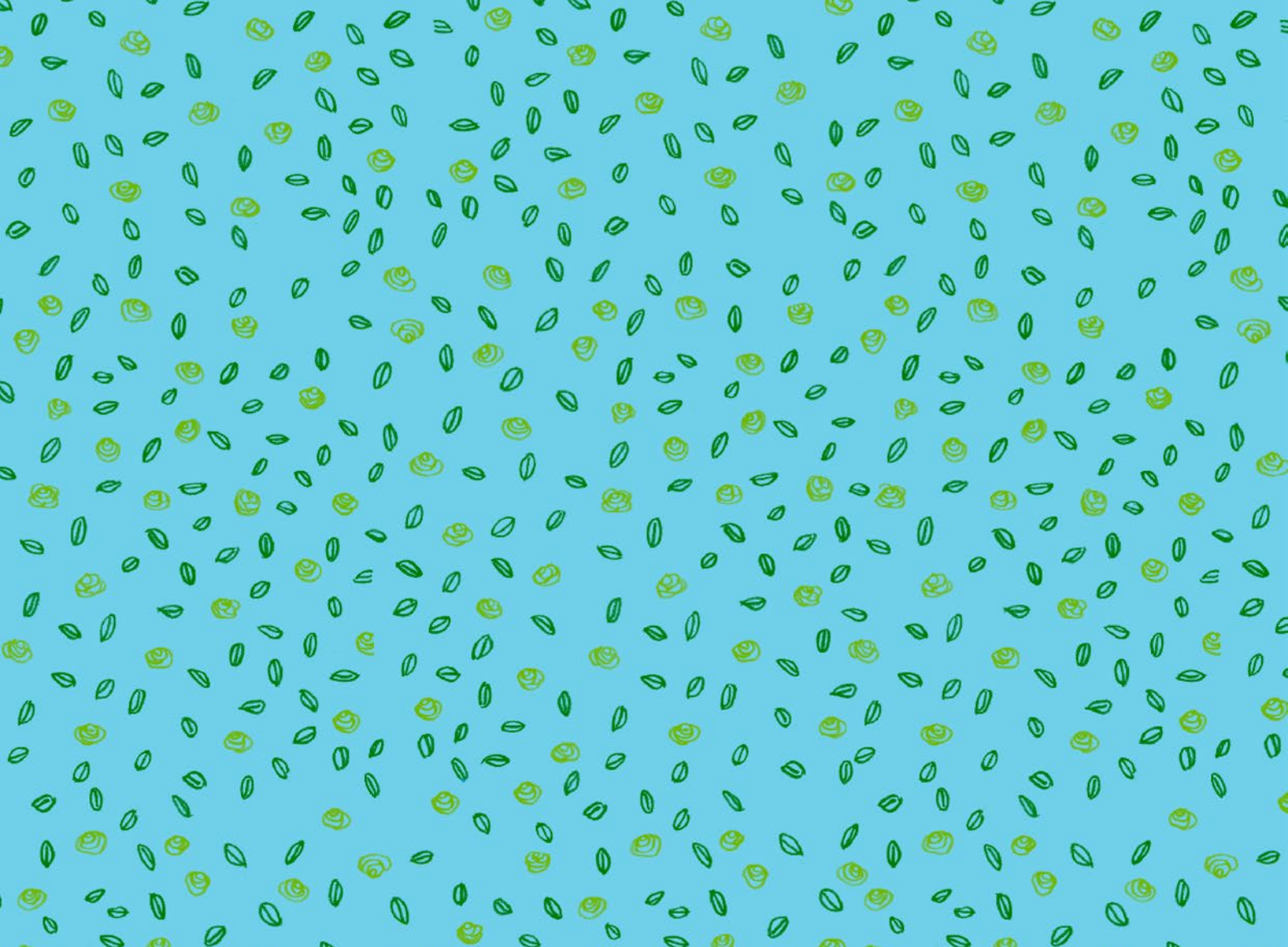

Brigitte Minne
Isabelle Geeraerts

DE EENHOORN

Voor kinderen vanaf 8 jaar

(Vlaanderen: 2de en 3de graad lagere school, Nederland: groep 5 tot 8)

Colofon

Verantwoordelijke uitgever: Y. Aerts, Kammerstraat 22, 9000 Gent

Inhoud: Steffie De Baerdemaeker

Auteur: Steffie De Baerdemaeker

Vormgeving: Virginie Soetaert

Illustraties:

Alle illustraties zijn gemaakt door Isabelle Geeraerts en komen uit het boek *Gelukkige Vaderdag, Silvie* (Brigitte Minne, Isabelle Geeraerts, Uitgeverij De Eenhoorn, ISBN 978-94-6291-191-8). De illustraties worden met toestemming van de uitgeverij gebruikt.

Met bijzondere dank aan:

Brigitte Minne, voor de inspirerende, warme samenwerking en haar gedrevenheid om van deze wereld een zo fijn mogelijke plek te maken.

Het team van Muzische LeerThuis De Wonderfluit, in het bijzonder Lotte Anciaux, Femke Bervoets en Bart Devaere, voor het enthousiaste mee denken, mee creëren en uitproberen van allerlei ideeën.

Voor alle energie die ze stopten in de persvoorstelling van dit boek en het bijhorende materiaal.

(Ontdek hun fijne school op wonderfluit.weebly.com)

Ben jij een echte vrouw?

Een echte man?

Of geen van beide?

Wat houdt dat eigenlijk in voor jou, een echte man of vrouw zijn?

Bij onze geboorte kregen we allemaal het label man of vrouw opgekleefd, op basis van een vluchtige blik tussen onze benen. De meeste mensen blijken later een mengelmoes van wat we doorgaans als ‘mannelijke’ en ‘vrouwelijke’ eigenschappen zien. Voor sommigen voelt de M of V op hun identiteitskaart in die mate verkeerd dat ze in transitie gaan: van vrouw naar man of omgekeerd. Die persoon kan jij zijn, je buur, je dochter, je vader, ...

Dankzij de groeiende openheid in onze samenleving, durven steeds meer mensen deze stap te zetten. Ook kinderen komen daardoor steeds meer in aanraking met transgender leeftijdsgenoten en volwassenen. Daar hebben ze vragen bij, de één al wat meer dan de ander. Het ontbreekt echter nog aan goede boeken en didactisch materiaal over dit thema, in het bijzonder voor kinderen van de basisschool. Daar willen Brigitte Minne en çavaria wat aan doen.

En dus schreef Brigitte Minne *Gelukkige Vaderdag, Silvie*: geen drama, maar een vlot verhaal vol humor. Dit boek gaat niet alleen over het transgender zijn van Zita's ‘papa’. Het gaat ook over je gekke zelve zijn en over vriendschap. Over Grote Levensvragen en over spaghetti eten. Over stoere binken die huilen bij Bambi en pestkoppen die helemaal niet zo stoer blijken te zijn.

Om makkelijk met het boek aan de slag te kunnen in de tweede en derde graad van het basisonderwijs, zorgde çavaria voor deze lesbundel. Met de ideeën in deze bundel kan je dagen- of zelfs wekenlang aan de slag in de klas met *Gelukkige Vaderdag, Silvie*.

We wensen je een boeiende, warme en bij momenten knotsgekke tijd met je leerlingen!

Het onderwijsteam van çavaria

DEEL 1
VOORAF

Transgender: Hoe leg ik dat uit aan mijn leerlingen?

‘Thomas is een transgender, papa. Je weet wel, een man die zich vrouw voelt. Hij wil als vrouw verder en kleedt zich ook zo. Hij is nu een zij en ze heet Silvie.’

‘Je hebt transvrouwen en transmannen,’ leg ik uit. ‘Een transman is een man in een vrouwenlichaam. Er zijn ook mensen die zich man en vrouw tegelijk voelen.’

(Uit: Gelukkige Vaderdag, Silvie / p. 48 – 49)

De term ‘transgender’ komt het vaakst in de media als het gaat over een man-naar-vrouw of vrouw-naar-man verhaal. Binnen de groep mensen die zich als transgender benoemen, is er echter heel wat variatie. Op kinderniveau vereenvoudigd, kunnen we binnen de groep transgender personen een drietal groepen onderscheiden:

- De mensen die permanent in de rol van ‘het andere’ geslacht gaan leven. Voor hen wordt vaak de term ‘transseksueel’ gebruikt. Bij een groot deel van hen speelt bij de transitie van man naar vrouw of omgekeerd medische (operaties, hormonen) en/of psychologische begeleiding een rol. Bij sommigen ook niet. Sommige kinderen denken dat transseksuelen na hun transitie plots volledig andere mensen zijn. Dat is niet zo: niet de inhoud, maar de verpakking verandert.

- Mensen die deels ‘als vrouw’ en deels ‘als man’ leven. Voor hen wordt vaak het woord ‘travestiet’ gebruikt. Dit is niet te verwarren met ‘showtravestie’ (dragqueens, dragkings, ...). Het ene sluit het andere niet uit, maar er zijn evengoed heel wat travestieten die liefst opgaan in de massa en niets van het showgebeuren willen weten.

- Een andere grote groep zijn de mensen die zich niet eenzijdig man of vrouw voelen. Zij voelen zich beide, of net geen van beide, of een derde gender of ...

Zoals je merkt, gaat het in deze omschrijvingen vooral om hoe iemand zich voelt en niet om ‘zichtbare’ eigenschappen. Een man die houdt van roze en shoppen, is daarom niet transgender. Omgekeerd kan een (biologische) vrouw die er best vrouwelijk uitziet, zich toch man voelen.

Bij sommige mensen komt het besef transgender te zijn pas op latere leeftijd, maar er zijn evengoed kleuters die zich al deels of helemaal ‘het andere’ geslacht voelen.

Transgender personen vallen niet te verwarren met intersekse personen. Mensen met een intersekse conditie zijn biologisch niet eenduidig als man of als vrouw te classificeren. Het transgender verhaal speelt zich af op het niveau van hoe je je voelt en wie je bent.

Belangrijk voor je achterhoofd: de omschrijvingen in deze paragraaf zijn sterk vereenvoudigd. De realiteit is een stuk genuanceerder en complexer. Wil je zelf meer achtergrondkennis over dit thema opbouwen, lees dan de gratis brochure [Alles wat je altijd al wilde weten over transgenders](#) of kijk eens rond op de website van het Transgender Infopunt: transgenderinfo.be

Lesgeven over mensen die transgender zijn: enkele tips

Het in de klas hebben over transgender personen, levert gegarandeerd boeiende momenten op. Hieronder vind je enkele algemene tips. In de lesprikkels vind je nog heel wat meer concrete tips.

- Kinderen mogen transgender personen gerust 'anders', 'een beetje raar' of 'abnormaal' noemen, zolang deze termen enkel betekenen 'dat er minder van deze mensen zijn' en niet wijzen op een waardeoordeel (bv.: 'daar is iets mis mee'). Het gesprek aangaan over waarom we sommige mensen als raar of anders beschouwen, kan trouwens net verbindend werken. Het is niet omdat iemand een eigenschap heeft die we niet gewoon zijn, dat er iets mis is met deze persoon.
- Heel wat transgender personen maken in hun leven een moeilijke periode door. Vermijd echter dat je transgender zijn in de klas brengt als een 'problematiek'. Transgender zijn betekent lang niet voor iedereen (tijdelijke) ellende. Velen leiden in ons land een positief en succesvol leven. De omgeving (gezin, familie, vrienden, school/werk, ...) speelt daarbij een belangrijke rol. Denk eraan dat ook in jouw klas een kind kan zitten dat met vragen rond dit thema zit. Een positief toekomstbeeld is voor zo een leerling van groot belang. Heb het daarom ook niet over 'de maatschappij' of 'de samenleving' die het moeilijk heeft met transgender personen. Er zijn mensen in de samenleving die het hier moeilijk mee hebben, maar dat geldt niet voor de hele samenleving. Dat klinkt heel anders in de oren van het kind in je klas...
- Onder andere door het beeld dat vaak in de media wordt opgehangen, hebben sommige kinderen vooral vragen bij de 'operaties' die transgender personen ondergaan. Maak in dat geval duidelijk dat slechts een (zeer) klein deel van de transgender personen operaties ondergaat. Wat er in je broek zit, bepaalt niet wie je bent. Leid ook de aandacht af: voor diegenen die operaties ondergaan, vormt chirurgie slechts een klein deel van het transitieproces. De sociale transitie, zeg maar het gaan leven in de gewenste rol, is eigenlijk veel ingrijpender.

Wat de operaties zelf betreft: ja, chirurgen kunnen er voor zorgen dat een mannelijk geslachtsdeel er gaat uitzien als een vrouwelijk of omgekeerd. Meer hoeven kinderen niet te weten. En nee, een transvrouw (man naar vrouw) kan (voorlopig) geen kind dragen. Vermijd bij gesprekken hierover het door veel transgender personen als beledigend ervaren 'ombouwen' (dat doe je met een auto). Gebruik de term 'in transitie gaan'.

Meisjesdingen/jongensdingen: met kinderen in gesprek over gender

Met enkele van de ideeën in deze lesbundel kan je met kinderen ons 'klassieke' man/vrouw-rolpatroon in vraag stellen. Vermijd daarbij dat je als leerkracht net gaat benadrukken wat 'typisch' mannelijk of vrouwelijk is. Wees meer moderator dan leerkracht bij gesprekken. Zoek de volgende vraag, waarmee je kinderen verder kan laten nadenken over wat 'typisch' voor jongens of meisjes is, eerder dan antwoorden.

Ga met je kinderen vooral op zoek naar waarom we iets voor jongens of meisjes vinden. Is dat trouwens altijd zo geweest? Is dat in de hele wereld hetzelfde? Eenduidig juiste antwoorden bestaan voor vele gendervragen niet. Er zijn gemiddelde (zeg maar biologische) verschillen tussen jongens en meisjes, maar wat we als typisch voor het ene of het andere geslacht zien, is vaak ook gebonden aan plaats, cultuur, tijd, ...

Bijgevolg dienen we voorzichtig om te springen met termen zoals 'meisjesdingen' en 'jongensdingen'. Meisjesdingen zijn bv. dingen die veel meisjes leuk vinden. Maar niet alle meisjes vinden deze leuk, net zoals er ook jongens zijn die deze dingen leuk vinden. Dat is een belangrijke – en niet voor iedereen evidente – boodschap voor je kinderen.

Op ons plekje van de wereld, op dit moment, in de meeste gezinnen en scholen, is de rol die meisjes kunnen opnemen doorgaans een stuk breder dan die voor jongens. Piraat Aïsha die een schip overvalt, zorgt voor minder paniekaanvallen bij ouders en leerkrachten dan prinses Ruben die fier zijn/haar gelakte nageltjes toont. Ook hierover kan je met kinderen in gesprek gaan.

We willen dit lespakket graag verbeteren en laten groeien. Heb jij suggesties of heb je iets nieuws uitgetoet in de klas? Wil je het graag delen met collega's? Stuur ons dan een mailtje: onderwijs@cavaria.be. We verwerken jouw idee in een volgende versie van dit lespakket!

DEEL 2

LESPRIKKELS

Lesprikkel 1: De personages van het verhaal zelf samenstellen

Aanleiding

Zo goed als niemand beantwoordt perfect aan het stereotiep beeld van man of vrouw. Ook in het boek hebben de personages zowel stereotiep mannelijke als vrouwelijke karaktereigenschappen. (boek onder andere van p. 27 tot 29)

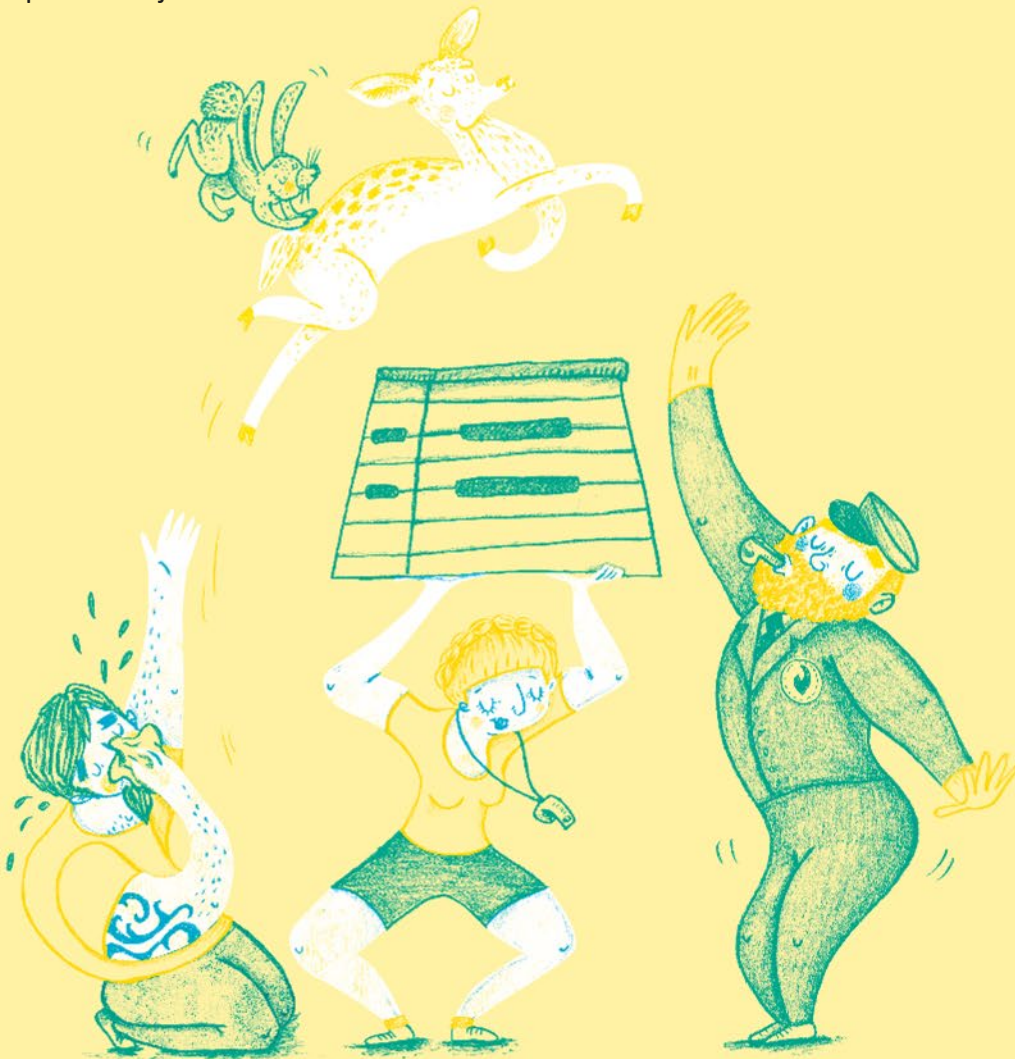
Inhoud

Voor de kinderen de personages van het verhaal kennen, geef je hen de eigenschappen van enkele personages in losse tekstblokkjes en de namen van de personages (bijlage 1). De kinderen stellen zelf de personages samen.

Je kan hen deze personages ook laten tekenen of op andere muzische manier laten samenstellen/uitbeelden.

Gender: Enkele kinderen zullen eerder stereotiep mannelijke eigenschappen gecombineerd hebben bij mannelijke personages, idem voor stereotiep vrouwelijke eigenschappen. Bevraag dit. Waarom hebben ze bepaalde eigenschappen gecombineerd? Kan een jongen/meisje niet ...?

Wanneer je gaandeweg met je kinderen het verhaal exploreert, kan je regelmatig teruggrijpen naar de karakterschetsen die de kinderen op voorhand maakten. In welke mate kloppen deze? De kinderen zullen ook tot de ontdekking komen dat Silvie en Thomas eigenlijk dezelfde persoon zijn.

Lesprikkel 2: Creatief met kapsels

Aanleiding

In het boek wordt enkele keren verwezen naar kapsels. (boek onder andere p. 2)

Inhoud

Laat de kinderen zelf kapsels creëren. Je kan daarbij ook grasduinen in enkele kapsels op het internet, zowel klassiekere/veel voorkomende als heel artistieke waarbij allerlei materialen gebruikt worden om haar in allerlei vormen te wringen.

Gender: Discussieer met de kinderen even of bepaalde kapsels voor vrouwen of mannen zijn. Voor bepaalde kapsels zal de conclusie zijn dat ze vaker voorkomen bij mannen of vrouwen en dat is oké. De conclusie moet echter ook zijn dat er niet zoiets bestaat als kapsels die enkel voor mannen of vrouwen zijn: alle kapsels kunnen voor iedereen, met als enige beperkende factor de eigenheid van je haar. Toch beschouwen we sommige kapsels doorgaans als enkel voor mannen of vrouwen. Hoe komt dat eigenlijk? De bedoeling is niet zozeer het vinden van een antwoord, maar wel het stimuleren van een kritische ingesteldheid. De link kan gelegd worden met evolutie in de tijd, (sub)cultuur (o.a. rock), plaats op de wereld (bv. wettelijk toegelaten kapsels in Noord-Korea, Google met de zoektermen: kapsels Noord-Korea).

Gender – wiskundeprikkel: Bouw wat vraagstukken rond een prijslijst van een kapper die verschillende tarieven hanteert voor mannen en vrouwen (Google: prijslijst kapper). Vraag uiteindelijk aan de kinderen wat zij van dat verschil vinden (als het niet vanzelf ter sprake kwam). Leg uit dat sommige kappers dit verschil hanteren omdat aan een mannenkapsel minder werk is dan aan een vrouwenkapsel, onder andere omdat vrouwen lang haar hebben en mannen kort haar. Vraag de kinderen of ze dit een goede verklaring vinden. Blijf uitdagen indien nodig (niet alle mannen hebben kort haar, niet alle vrouwen hebben lang haar, aan sommige 'mannenkapsels' is meer werk dan aan sommige 'vrouwenkapsels', ...).

Lesprikkel 3: Creatief met mode

Aanleiding

Leander ziet de papa van Sylvie in 'vrouwenkleren'. (boek p. 19)

Inhoud

Uitgangspunt: Waarom vinden we een man in een jurk eigenlijk vreemd? En een vrouw in een broek niet?

- **Quiz.** De quiz zelf vind je in bijlage 2b. Opgelet: dit is een Powerpoint-bestand, en zit dus niet als 'gewone' bijlage bij deze bundel. Je kan het bestand downloaden op schooluitdekast.be. In bijlage 2a (wel bij deze bundel) vind je wat toelichting bij de quiz.

De leerlingen beantwoorden vragen die hen doen denken over normen rond kledij. Na het stellen van de vraag mogen ze 1 min. in groepjes van gedachten wisselen. Na signaal van de leerkracht gaan ze (individueel, niet met het groepje) in de klas bij de letter van het antwoord staan dat volgens hen juist is (zorg voor een hoek A, B, C en D). Vraag de kinderen waarom ze bij een bepaald antwoord staan. Doel is dat kinderen tot het inzicht komen dat normen rond kledij evolueren en onder andere afhankelijk zijn van plaats, tijd en cultuur.

- **Kledij van de toekomst.** De kinderen denken na over de kledij van de toekomst en maken die ook. Hoe ziet kledij er over 20 jaar uit? Zullen mannen terug op hoge hakken lopen? Of zijn de 'epauletten', de brede schouders voor vrouwen helemaal terug? Zit er allerlei elektronica in onze kledij? Je kan eventueel als basisvoorwaarde stellen dat iedereen, van welk geslacht dan ook, je kledij moet kunnen dragen. Je kan hier eventueel ook technisch denkproces aan koppelen (van idee tot resultaat). Ook een koppeling met de lesprikkel 'creatief met kapsels' is een optie: maak er een heuse modeshow of –shoot van. Misschien bedenken je kinderen ook make-up die zowel voor mannen als vrouwen kan?

Lesprikkel 4: Creatief met fotografie: man, vrouw of ... ?

Aanleiding

In het verhaal wordt regelmatig in vraag gesteld wat iemand nu mannelijk of vrouwelijk maakt of er zo doet uitzien.

Inhoud

Uitgangspunt: De elementen die maken dat we iemand als man of vrouw zien, zijn vaak kleine elementen die te maken hebben met lichaamshouding, kledij of andere details. Hoe meer ze zich hiervan bewust zijn, hoe meer kinderen inzien dat wat wij als 'typisch' mannelijk of vrouwelijk beschouwen in grote mate relatief is.

- **Kennismaken met een kunstenaar: JJ Levine.** Deze kunstenaar speelt met het uitgangspunt van deze les in zijn werk als fotograaf. Zelf definieert Levine zich als transgender en queer. Wat meer info over de kunstenaar zelf vind je hier: sophmoet.wordpress.com/2014/03/17/jj-levine/

Vooraf zijn fotoreeksen 'Alone Time' en 'Switch' bieden een pak mogelijkheden om ook in de klas creatief aan de slag te gaan. In beide fotoreeksen laat hij dezelfde mensen doorgaan voor zowel 'stereotiepe' vrouw als man, door andere kledij, een andere lichaamshouding, een pruik en wat make-up. In 'Alone Time' staat op elke foto twee keer dezelfde persoon, een keer als 'man' en een keer als 'vrouw'. In 'Switch' maakt Levine twee foto's van hetzelfde koppel, maar hij draait daarbij de man/vrouw-rol om. Hij werkt daarvoor met een grote diversiteit aan koppels (man/vrouw, man/man, vrouw/vrouw, queer/queer, ...). Je vindt de foto's op deze website: www.jjlevine.com

- **Beschouwen:** Van zodra ze bekend zijn met het concept van de foto's, zullen vele kinderen uit zichzelf op zoek gaan naar een antwoord op de vraag: 'Is dit nu een man of een vrouw?' Dit is oké, zeg maar een natuurlijke reflex, maar antwoorden zijn er niet: we het weten niet. Veel interessanter is telkens de vraag: hoe heeft de kunstenaar/fotograaf er voor gezorgd dat deze persoon eruit ziet als man of vrouw? Op deze manier kunnen lijstjes mannelijke en vrouwelijke stereotypen gemaakt worden, steeds benadrukkend dat het gaat om bewuste manipulaties van de kunstenaar. Het gaat dus om lijstjes met elementen die ervoor zorgen dat we iemand als man of vrouw zien en slechts in zeer beperkte mate om 'aangeboren', 'natuurlijke' eigenschappen van mannen of vrouwen.

- **Creëren:** Op basis van de foto's van Levine en met behulp van wat ICT-materiaal en -toepassingen kunnen de kinderen zelf foto's creëren, hetzij met 2 keer dezelfde persoon (Alone Time) als met 2 foto's van hetzelfde 'koppel' (Switch). Laat steeds andere kinderen uitgebreid becommentariëren en aanwijzingen geven. Hoe meer dit gebeurt, hoe bewuster de kinderen man/vrouw-stereotypen ontleden.

- **Opgelet:** Het is net de bedoeling M/V-stereotypen in vraag te stellen, niet ze te bevestigen of ideaalbeelden te creëren. Het gaat erom dat kinderen komen tot het inzicht dat veel van wat we als typisch mannelijk of vrouwelijk beschouwen, eigenlijk makkelijk te veranderen is. Dat het met andere woorden gaat om cultureel/sociale afspraken en normen die we kunnen maken en veranderen en niet om vastliggende, genetisch bepaalde zaken.

Lesprikkel 5: Filosofisch gesprek

Aanleiding

In het verhaal stelt Ferre meerdere keren allerlei dingen in vraag, bv. op p. 24 en 25.

Inhoud

De inhoud van het boek kan aanleiding geven tot heel uiteenlopende filosofische gesprekken. Twee voorbeelden:

- Filosofisch gesprek over m/v/x, maar dan NIET met de insteek 'Wat is typisch mannelijk of vrouwelijk?'. De insteek is WEL: Waarom beschouwen we momenteel, op deze plek van de wereld, dit of dat als mannelijk of vrouwelijk? Waarom beschouwt cultuur X dit als 'enkel voor mannen' (bv. leidinggevende functies) terwijl cultuur Y vindt dat zowel mannen als vrouwen dit kunnen doen? Waarom zijn leerkrachten in de basisschool op dit moment in ons land vooral vrouwen, terwijl dat in de tijd van onze grootouders nog helemaal omgekeerd was?
- Wat als je vriend, ouder, zus, ... blijkt transgender te zijn? Wat zou je daarvan vinden? Hoe zou je reageren? De ervaring leert dat dergelijk gesprek in de klas vaak een dubbel gevoel oplevert. Enerzijds vinden vele kinderen het transgender zijn van een naaste 'wel oké', maar anderzijds zijn ze bang: voor de reacties van anderen, voor pestgedrag, ... Als dit ook in jouw klas het geval is, kan je dit eventueel muzisch verwerken in een tweeluik. Aan de ene kant maken de leerlingen een werk over de transgender persoon die gewoon zichzelf kan zijn, bv. ook met 'mooie', felle kleuren. Aan de andere kant komt de minder fraaie kant: een mogelijke vorm van afwijzing waar de kinderen bang voor zijn.

Lesprikkel 6: Een gendervariant kind

Ter info: De correcte term voor jonge kinderen die zich niet (helemaal) voelen passen in hun genderhokje, is 'gendervariant' en niet 'transgender'. In de praktijk (o.a. in de media) zal je vaak beide termen door elkaar gebruikt zijn.

Wie een lesje wil geven over gendervariante kinderen kan dat prima aan de hand van de documentaire 'Valentijn' en de bijhorende lesfiche. Je vindt de link naar de documentaire en de lesfiche op www.schooluitdekast.be/leerkrachten-lager-onderwijs/methodieken/valentijn .

Ook fragmenten uit het Nederlandse programma Hij is een zij, waarin enkele kinderen en jongeren worden gevolgd, kunnen helpen om de leefwereld van een gendervariant kind te begrijpen. Alle afleveringen zijn online te vinden op www.npo.nl/hij-is-een-zij/KN_1676940

Lesprikkel 7: Dieren in alle maten en vormen

Aanleiding

In het boek passeren heel wat dieren de revue. Er worden ook meerdere vergelijkingen en uitdrukkingen met dieren gebruikt.

Inhoud

- **Taalprikkel: Welke dieren zitten er in het boek?** De klas is ingedeeld in groepjes, die elk een boek hebben. De groepjes krijgen een bepaalde tijd (bv. 10 min.) om zoveel mogelijk dieren te vinden die in het boek voorkomen. Wie vindt de meeste dieren? Voor wie wat verder wil gaan: Hoe heten deze dieren in andere talen (bv. de verschillende thuistalen van de kinderen van de klas, indien dit niet bij iedereen Nederlands is)?

De dieren die in het boek genoemd worden zijn de volgende (sommige in een uitdrukking of een samenstelling): vogel (2 en 5), schildpad (3), wolf (4 e.a.) kikkers, waterjuffers, mol, vlinder, bij, spin, kat, hond (5), goudvis (11), wormen, varken(strog) (15), eend(enkroos) (20), konijn, kat(tenoren) (21), vis (32), eekhoorn(print) (38), egel (38 en 63), kippen(vleugels) (41), kousenbandslang, dwergengelvis, haan (44), schoot) hondje en keffertje (66), (paniek)hazen (71), hoender(hok), vosjes (80), (opblaas)eend, (schilders)ezel (87).

- **Taalprikkel:** Op basis van de **uitdrukkingen en vergelijkingen** met dieren die in het boek staan, kan je met de kinderen op zoek naar meer van deze vergelijkingen en uitdrukkingen. Er staan trouwens ook heel wat vergelijkingen en uitdrukkingen in het boek die niet met dieren te maken hebben. Ook met deze kan je aan de slag. Een overzicht van de vergelijkingen en uitdrukkingen in het boek vind je in bijlage 3.
- **Wereldoriëntatie-/genderprikkel:** In het boek worden enkele **dieren** vermeld die de kinderen waarschijnlijk niet kennen, in het bijzonder de dieren van pagina 44. Zoek deze dieren met hen op, of nog beter: laat hen info over deze dieren opzoeken. Verwoord (of laat verwoorden) dat deze dieren van geslacht kunnen wisselen. Ga met hen op zoek naar meer dieren die dit kunnen. Je kan hierop ook verder doorgaan met dieren die 'klassieke' m/v-rollenpatronen doorbreken, bv. bonobo's of zeepaardjes (papa zorgt voor de kinderen). Let op dat je al deze dieren niet afdoet als 'uitzondering', iets vreemds. Enkel de aantallen verschillen: er zijn veel dieren die niet van geslacht kunnen wisselen. Sommige kunnen dat wel. Net zoals er meer diersoorten zijn waarbij de moeder voor de jongen zorgt. Maar er zijn evengoed diersoorten waar de vader dat doet. (En bij sommige diersoorten is er geen uitgesproken vader of moeder.) Hoe zit dat eigenlijk bij mensen?

- **Muzo-prikkel:** Maak **nieuwe dieren** op basis van delen van bestaande dieren. Dat kan met een hele resem aan technieken. De tekeningen op pagina's 22 en 23 van het boek kunnen de aanleiding voor deze opdracht zijn.

Lesprikkel 8: Sociale vaardigheden: in nood!

Aanleiding

In het verhaal geven meerdere situaties de kans om het te hebben over hoe de kinderen kunnen reageren in 'moeilijke' sociale situaties.

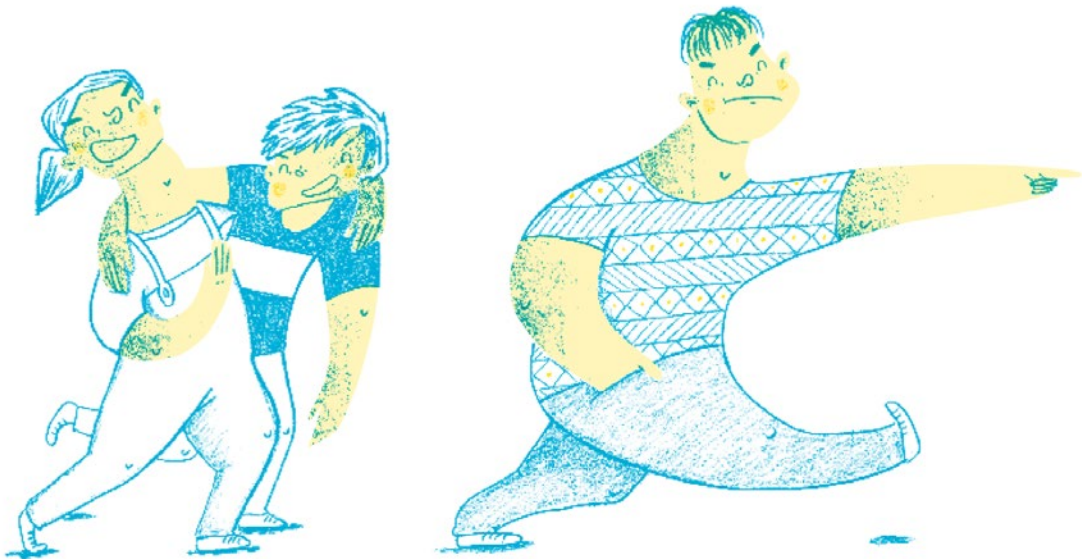
Inhoud

- **Een groepje pestkousen**

Aanleiding: Zita en Ferre komen Leander en zijn volgers tegen (boek p. 7 tot 11)

Te bespreken: Vertrek van de situatie waarin Leander en zijn volgers (noem het zo en niet vrienden) een eerste keer Ferre en Zita aanpakken. Wat zou jij doen als je Zita was? Wat zou jij doen als je Ferre was? Wat zou jij doen als je één van Leanders volgers was? Benoem de hoofdreacties die mensen doorgaans hebben in dit soort situaties en bespreek wat hier het 'nuttigst' is: bevriezen, vechten of vluchten?

Zoek met de kinderen naar een verklaring voor Leanders gedrag. Waarom doet hij dit? Redeneer met de kinderen ook over het waarom van de volgers: waarom lopen sommige kinderen zo 'slaafs' achter een leider aan? Kan je de volgers 'vrienden' van Leander noemen?

- **Knuffelen**

Aanleiding: Ferre beschrijft hoe hij niet graag geaaid wordt door mama's vriendinnen (boek onder andere p. 6 en 12).

Te bespreken: Sommige kinderen knuffelen graag, anderen niet. Hoe maak ik een leeftijdsgenoot of volwassene duidelijk dat ik een bepaalde aanraking niet graag heb? Hoe kan ik die persoon tegelijk toch duidelijk maken dat ik hem of haar wel graag zie? Wat als iemand (bv. een ouder) mij onder druk zet om bv. oma toch een dikke knuffel te geven? Je kan dit onderwerp eventueel aansnijden met de prent van pagina 13, door te beginnen met de open vraag: Wat is er op deze prent afgebeeld?

- **Je hart uitstorten**

Aanleiding: Zita stort haar hart uit over Silvie bij Ferre. Ferre weet niet altijd meteen een goed antwoord. (boek p. 16 tot 25)

Te bespreken: Hoe reageer je als een vriend(in) in nood zijn/haar hart bij je uitstort? Je kan dit op heel verschillende manieren aanpakken. Een prima werkvorm is onder vorm van toneeltjes waarbij iemand zijn hart uitstort en een ander kind haar/zijn best doet om zo goed mogelijk te reageren. Bespreek zowel verbale als non-verbale elementen.

Lesprikkel 9: Creatief met titels

Aanleiding

In de titel van elk hoofdstuk staan 3 of meer kernwoorden van het hoofdstuk.

Inhoud

Opdrachtmogelijkheid 1: Je geeft de kinderen enkel de titel van het hoofdstuk (of afbeeldingen ervan of voorwerpen of ...). De kinderen denken aan de hand hiervan na over wat er in het hoofdstuk zal gebeuren.

Opdrachtmogelijkheid 2: Je leest een hoofdstuk voor zonder de titel te vermelden. De kinderen bedenken zelf een titel met een drietal kernwoorden. Waarom kiezen ze voor deze woorden?

**Picasso, de boze wolf, barbiepapa
en een bloemzak.**

Lipstick, pums en zombies

Een watje en een grote, dikke, vette eikel

**Een freak, pannenkoeken, het foute lichaam
en een museum**

**Uit de kast, een lipsticklesbienne
en een ontdekking**

Lesprikkel 10: De hut van Ferre en Zita

Aanleiding

De hut in de tuin van Ferre is een belangrijke plek op verschillende momenten van het verhaal.

Inhoud

Laat de kinderen een hut bouwen die de hut van Ferre en Zita zou kunnen zijn. Dit kan op veel verschillende manieren, bv. met kartonnen dozen, maar ook met tweedehands of ander kosteloos materiaal. Meteen een prima kans om het technisch denkproces te volgen en planmatig te werk te gaan. Misschien vinden jouw kinderen het wel leuk als verschillende groepjes een hut mogen bouwen, elk op hun eigen manier. Heb je een (speel)bos in de buurt? Dan kan je deze opdracht ook prima buiten uitvoeren, waarbij de kinderen onder andere materiaal uit het bos gebruiken.

Lesprikkel 11: Creatieve soep in je hoofd

Aanleiding

Ferre krijgt een 'vrije' tekenopdracht. In zijn hoofd rommelt en rammelt het: een landschap, een vis, een boom, de zee, ... Op de pagina ernaast heeft de illustrator al die elementen verwerkt in één tekening. (boek p. 32-33)

Inhoud

De kinderen maken een muzisch werk (beeldend, muzikaal, tekstueel, woordenloze expressie, ...) met verschillende, heel uiteenlopende elementen. Je kan hiervoor eventueel een grote bak met materialen in de klas zetten waaruit de leerlingen 'blind' enkele voorwerpen of foto's moeten kiezen. Op basis hiervan gaan ze muzisch aan de slag, indien mogelijk zo vrij mogelijk wat betreft de vorm waarin ze zullen werken. Vooraf beschouwen kan met de prent op p. 33 van het boek.

Lesprikkel 12: Uit de kast komen

Aanleiding

Tijdens het ontbijt vertelt de mama van Ferre over een vriendin die uit de kast is gekomen. Ferre vraagt zich af wat dat betekent. (boek p. 29 – 30)

Inhoud

Je kan met de kinderen in gesprek gaan over de betekenis van 'uit de kast komen'. Interpreteer de uitdrukking daarbij ruim: het gaat om het outen, het vertellen van iets dat je geheim hield, vaak omdat je dacht dat mensen negatief zouden reageren als je het zou vertellen. In een veilig klasklimaat kan je de kinderen de kans geven om zelf 'uit de kast te komen' met iets wat maar weinigen of misschien wel niemand weet. Goede afspraken over hoe op elkaar te reageren, over 'doorvertellen' en dergelijke, zijn onmisbaar.

Lesprikkel 13: Nog enkele taalideetjes

- **Hoe gaat het verder?** Onder andere pagina's 61 en 79 zijn geschikte punten om kinderen zelf verder te laten denken over het verhaal: wat gebeurt er nu? Je kan dit onder andere muzisch (drama, beeld, muziek, combinatie van meerdere domeinen, ...) of onder vorm van een schrijfo opdracht laten uitwerken. Indien je voor dit laatste kiest, laat de kinderen die niet meteen inspiratie hebben dan niet 'verdrinken'. Dat keldert niet alleen hun schrijf-, maar ook hun leesmotivatie. Gebruik tekeningen, foto's of ander inspirerend materiaal.
- **Samenstellingen.** Je kan dit aanbrengen met eenvoudige samenstellingen als huiswerk, schooltas en schoolplein (p. 3 – 4) en de kinderen zelf allerlei andere samenstellingen laten bedenken of zoeken met huis, werk, school, tas en plein.

Je kan de kinderen op zoek laten gaan naar samengestelde woorden in een deel van het boek. Je kan hen daarvoor al dan niet de grondwoorden van de samenstelling aanreiken. Twee hoofdstukken van het boek zijn daarvoor bijzonder geschikt, omdat er veel samenstellingen in voorkomen: van p. 58 t.e.m. 61 en van p. 82 tot 88. Een overzicht van de samengestelde woorden in deze delen vind je in bijlage 4. Met de woordkaarten van deze bijlage kunnen de kinderen zelf de samenstellingen bij elkaar puzzelen.

- **Benadrukte bijvoeglijke naamwoorden.** De kinderen puzzelen bijvoeglijke naamwoorden en het deeltje dat het bijvoeglijk naamwoord versterkt bij elkaar. Er is ook een versie waarbij bij het bijvoeglijk naamwoord de pagina vermeld is waar het woord te vinden is. Deze opdracht vind je uitgewerkt in bijlage 5.

DEEL 3
BIJLAGEN

Bijlage 1 (Lesprikkel 1)

Karaktereigenschappen personages

De eigenschappen:

warrig, ongekamd haar	weent bij droevige films zoals Bambi
is onhandig, struikelt wel eens	draagt oorbellen en armbandjes
kan goed tekenen	kan goed pannenkoeken en wafels bakken
sterk	maakt soms huiswerk niet
kan snel lopen	stoer
doet aan kickboksen	is heel creatief
lacht graag, maakt graag grapjes	draagt een ketting om de hals

De personages:

<p>Ferre is ongeveer 10 jaar oud, goed bevriend met Zita</p>
<p>Zita is ongeveer 10 jaar oud, goed bevriend met Ferre</p>
<p>Oom Jasper is familie van Ferre</p>
<p>Thomas is de papa van Zita</p>
<p>Silvie een vrouw die een belangrijke rol speelt in het verhaal</p>

De oplossing:

- Zita: warrig, ongekamd haar ; maakt soms huiswerk niet ; is onhandig, struikelt soms ; kan snel lopen
- Ferre: kan goed tekenen ; is heel creatief
- Oom Jasper: weent bij droevige films zoals Bambi ; sterk ; stoer ; doet aan kickboksen; draagt oorbellen en armbandjes ; draagt een ketting om de hals
- Silvie en Thomas zijn één en dezelfde persoon: lacht graag, maakt graag grapjes ; kan goed pannenkoeken en wafels bakken

Bijlage 2a (Lesprikkel 3)

Toelichting quiz

Vraag 1

In 1917 was het in verschillende delen van de wereld, ook bij ons, verboden om een broek te dragen in het openbaar voor een vrouw. Nu nog herinneren opa's/oma's zich een tijd waarin het sociaal 'zeer wenselijk' was om als vrouw altijd rok of jurk te dragen. Zie ook de sociale druk die sommige ouders nu nog op hun dochters leggen: voor feesten moeten ze een jurk of rok aan.

Vraag 2 en vraag 4

Dankzij de hak konden Perzische ruiters beter rechtstaan in de stijgbeugels van hun paarden. Dit leverde hen een grotere bewegingsvrijheid met hun wapens op, wat hen extra machtig maakte. De mannelijke adel (middeleeuwen) nam daarom de hak over: het was een teken van macht. (In die tijd kleedden veel machtige mannen zich trouwens helemaal in kledij die we nu als vrouwelijk zouden bestempelen.) Later gingen ook machtige vrouwen dit doen: ze leken hierdoor ook groter, een bijkomend teken van macht. Het gebruik van hakken vervaagde daarna. Pas in de 19^e en vooral 20^e eeuw werden hakken opnieuw opgepikt, dit keer door de mode-industrie, maar dan enkel voor vrouwen.

Vraag 3

Op deze foto zie je de jonge Louis XIV van Frankrijk en zijn broer, halverwege de 17^e eeuw. De kledij die ze dragen op de foto, is heel gewoon voor kinderen van adel in die tijd.

Vraag 6

Voor meer info over de foto's van JJ Levine en zijn werk (en mogelijkheden om hiermee iets in de klas te doen), zie lesprikkel 4: Creatief met fotografie.

Bijlage 3 (Lesprikkel 7)

Overzicht van de uitdrukkingen en vergelijkingen in het boek

(Tussen haakjes is telkens vermeld op welke pagina van het boek de vergelijking of uitdrukking kan gevonden worden.)

Ik voel het tot in mijn kleine teen (3)

Zita en hij zijn twee handen op een buik (4)

Als een goudvis naast zijn bokaal hapt ze naar lucht (11)

Een oplawaai verkopen (17)

Zo vol als een ei (19)

Uit de kast komen (29)

Van iets een punthoofd krijgen (32)

Mijn hart bonkt in mijn keel (34)

Oefening baart kunst (34)

Het in Keulen horen donderen (56)

In de wolken zijn met iets (58)

Koek en ei zijn (59)

Om zeep zijn (60)

Voor aap lopen (60)

Als muziek in de oren klinken (68)

Met de staart tussen de benen (afdruipen) (70)

Het in je broek doen (74)

In je nopjes zijn (74)

Iets op touw zetten (78)

Staan te sterven (83)

Rijkelijk (88)

Bijlage 4 (Lesprikkel 13)

Samenstellingen

Samenstellingen in het hoofdstuk 'Een zonnehoed van stro, een groene halsketting en een tuttebel', p. 58 tot 61:

hals	kring	schoenen	geld
hoed	broek	nest	oor
zak	streepje	tas	winkel
ketting	zak	mand	plateau
schouder	vogel	oog	zonne
bellen	winkel		

Oplossing: kringwinkel, zakgeld, winkelmand, zonnehoed (58); vogelnest, halsketting, oogstreepje, oorbellen, plateauschoenen, broekzak (59); schoudertas (60)

Samenstellingen in het hoofdstuk 'Een mensenzee, een lofrede en een complot', p. 82 tot 88:

teken	teken	mensen	ezel
hanger	stand	schouder	zak
lof	zak	mannen	bestaan
zee	sleutel	rol	juf
klop	vriendinnen	pennen	beeld
mollen	gerief	rede	naald
doek	opblaas	lichaam	hoofd
teken	hakken	verhaal	eend
schilders	wedstrijd		

Oplossing: tekenjuf (82) mannenlichaam, vriendinnenverhaal, tekenwedstrijd (83) mollenbestaan, lofrede, hoofdrol (85), zakdoek (86), opblaaseend, schildersezels, standbeeld, mensenzee (87), tekengerief, pennenzak, sleutelhanger, schouderklop, naaldhakken (88)

Bijlage 5 (Lesprikkel 13)

Versterkte bijvoeglijke naamwoorden

Versterkte bijvoeglijke naamwoorden, met paginanummers:

piep	rood (29)	lood	lang (46)
gevaarlijk (89)	vol (76)	nieuw (80)	vliegens
vlug (21)	droog (85)	klets	knal
nat (79)	levens	klein (16)	hel
kurk	wereld	tjok	ellen
zwaar (27)	blauw (93)	gloed	nieuws (31)

Versterkte bijvoeglijke naamwoorden, zonder paginanummers:

piep	rood	lood	lang
gevaarlijk	vol	nieuw	vliegens
vlug	droog	klets	knal
nat	levens	klein	hel
kurk	wereld	tjok	ellen
zwaar	blauw	gloed	nieuws

Versterkte bijvoeglijke naamwoorden, oplossing:

piepklein (16), vliegensvlug (21), loodzwaar (27), knalrood (29 en 58), wereldnieuws (31), ellenslang (46), tjokvol (76), kletsnat (79), gloednieuw (80), kurkdroog (85), levensgevaarlijk (89), helblauw (93)

